

Tussenrapportage beleidsadviescommissie kerkenraad Zuidwest

Voorwoord

De beleidsadviescommissie is in het najaar van 2019 aan haar werkzaamheden begonnen. De wijkkerkenraad heeft de commissie een ruime opdracht meegegeven: het aanreiken van een advies over de wijze waarop de wijkgemeente na 2025 tot een sluitende begroting kan komen. De directe aanleiding was het besluit van de Algemene Kerkenraad om de wijkkerkenraden meer verantwoordelijkheid te laten dragen voor het financieel beheer van de eigen wijkgemeente.

De beleidsadviescommissie heeft gekozen voor twee verschillende invalshoeken:

- **De missie van en de perspectieven van onze wijkgemeente.** Hiermee komen we in de sfeer van vragen als ‘waartoe zijn we op aarde?’ en ‘wat is van waarde om voort te zetten?’.
- **De mensen en middelen van de wijkgemeente.** Hierbij gaat het om de leden en uiteindelijk het beschikbare budget.

De commissie kwam vijf maal bijeen: 31 oktober, 14 november, 16 december, 21 januari en 27 februari. Daarnaast was er een aantal bijeenkomsten in kleinere kring. Na de verkenning van de vraagstelling en de onderlinge kennismaking richtte de aandacht zich al spoedig op het schrijven en bespreken van teksten en op het vergaren van de kwantitatieve gegevens.

In deze tussenrapportage biedt de beleidsadviescommissie een proeve van een missie aan. Daarnaast geven wij een eerste overzicht van de verzamelde ‘harde’ gegevens. De kerkenraad onderschreef in zijn vergadering van 25 juni 2020 de voorgelegde missie als een goed vertrekpunt voor een verdere gedachtewisseling. Ook onderkende de kerkenraad in diezelfde vergadering de ernst van de geschetste situatie: dalende ledentallen, een krimpend kader, een ongunstige leeftijdsopbouw en oplopende financiële tekorten. Tenslotte deelde de kerkenraad de conclusie van de commissie dat het onmogelijk is om in de gegeven omstandigheden te komen tot een sluitende begroting in of na 2025. Een situatie waarbij de kosten (gebouwen, formatie) teruggebracht worden tot het niveau van de verwachte financiële bijdragen van de gemeenteleden, zou in feite het einde van de wijkgemeente betekenen.

Maar hiermee is niet alles gezegd. Afgezien van een voortgaande zoektocht naar andere vormen van gemeente-zijn, stelt de commissie voor om als Zuidwest het initiatief te nemen om de financiële structuur van Protestantse Gemeente Den Haag en de Protestantse Kerk in Nederland te onderzoeken. Het gaat haar met name over de toerekening van kosten aan de wijkgemeente, de inzet van het eigen vermogen (kerk en diaconie) en de inzet van de opbrengsten van de verkoop van onroerend goed. De kerkenraad verzocht de commissie om deze weg verder te verkennen.

De kerkenraad zag in deze fase nog geen reden om een gemeenteberaad te organiseren. Wel zal hij de tussenrapportage op de website publiceren.

Den Haag, 27 februari en 26 juni 2020

Johan Bovenlander (voorzitter); Kees Ockhuijsen, Petra Oudshoorn en Christiaan Scheen (Abdijkerk); Gert-Jan de Raad, David Renkema (secretaris) en Gert-Jan de Jager (Bosbeskapel); Aarnout Melis, Wil Ouburg en Wim Munier (Shalomkerk).

Missie en perspectieven

Missie

Als geloofsgemeenschap proberen wij in Den Haag Zuidwest Jezus te volgen door om te zien naar elkaar, open te staan voor alle mensen die op onze weg komen en verbinding met hen te zoeken. Wij vieren, leren en dienen om zo Gods heil zichtbaar te maken in onze tijd.

Bij het opstellen van deze missie heeft de commissie zich laten inspireren door het boek 'Gemeente als herberg' van Jan Hendriks (1999). Op een meer poëtische wijze verwoordt de dichter Huub Oosterhuis onze gedachten achter deze missie:

*Zomaar een dak boven wat hoofden,
deur die naar stilte openstaat.
Muren van huid, ramen als ogen,
Speurend naar hoop en dageraad.
Huis dat een levend lichaam wordt,
als wij er binnen gaan
om recht voor God te staan.*

Vieren leren en dienen

'Vieren, leren en dienen' zijn voor ons onafscheidelijk verbonden. Wij lichten deze termen kort toe.

- **Vieren** doen wij in de wekelijkse eredienst en de diensten en vespers rond speciale gelegenheden. Vieren is nauw verbonden met woorden als bidden, danken, zingen, spelen, delen en zegenen. De ervaringen van vreugde en verdriet, verlangen en teleurstelling, gebrokenheid en heelheid staan binnen een viering in het perspectief van bijbel en evangelie.
- **Leren** zien wij als een voortgaande bezinning op de uiteenlopende ervaringen in het dagelijks leven, zowel in de kleine als in de grote wereld. Hoe verbinden wij al die menselijke 'contrastervaringen' met Bijbelse verhalen en met leven, dood en opstanding van Jezus Christus? Het gaat hier niet alleen om boekenwijsheid, maar ook om de omgang met medemensen, de natuur en de cultuur (praktische wijsheid).
- **Dienen** vloeit als praktische consequentie voort uit vieren en leren. Tegelijkertijd is dienen ook weer een bron van vieren en leren. Dienen staat voor een houding waarmee we als gemeenteleden (werk, buurt, organisatie) en wijkgemeente (diaconie, projecten) in de kerk, de wijk en de wereld staan. Wij zoeken samen naar sporen van heelheid, gerechtigheid en vrede. Wij proberen een naaste te zijn voor de ander.

Geloofsgemeenschap

Een herberg heeft een gastvrij karakter. Een ieder die zich verbonden voelt met onze missie is van harte welkom en maakt min of meer deel uit van de geloofsgemeenschap. Hij of zij is ook uitgenodigd om naar vermogen bij te dragen aan die gemeenschap.

Activiteiten

Vieren, leren en dienen komen tot uitdrukking in diverse activiteiten. De commissie heeft een poging gedaan om al die activiteiten op basis van de locatiegidsen en het programma vorming en bezinning

te inventariseren. Wij hebben de ondersteunende activiteiten (bestuur, beheer, administratie en communicatie) – hoe belangrijk ze ook zijn – buiten beschouwing gelaten. Wij beperken ons tot de uitvoerende activiteiten. De leidende vraag was daarbij wat onze gemeente – gegeven de bovenstaande missie – ook in 2030 nog wil ondernemen. Daarmee is ook een leidraad gegeven voor de lastige keuzen als wij omwille van de schaarste aan mensen en middelen een stapje terug moeten doen. Deze vraag hebben we ook proberen te beantwoorden zonder de afzonderlijke locaties in ogenschouw te nemen. Samenwerking met anderen – binnen en buiten de protestantse kerk – past goed binnen de voorgestelde missie.

- De eredienst op zon- en feestdagen (liturg, musicus en locatie)
- Het pastoraat (pastor, toegeruste vrijwilligers);
- Vorming, bezinning en toerusting (eerder gericht op beleving en ontmoeting dan op kennisoverdracht) (theoloog, agoog, vrijwilligers);
- Gaven delen: buurt- en kerkhuis, inclusief maaltijden en voedselbank/sociale kruidenier (diaconaal opbouwwerker, vrijwilligers en locatie);
- Pioniersplek 'Lichtdelen', gericht op vernieuwing (pionier, vrijwilligers, locatie).

Mensen en middelen van de wijkgemeente¹

Ledentallen

Een min of meer betrouwbaar overzicht van het verloop van het aantal leden in de tijd is onmogelijk op tafel te krijgen. Alleen de actuele stand en een deel van de jaarlijkse mutaties kunnen geleverd worden. Bovendien kent het systeem actieve leden (die aangeschreven worden), alle statussen (inclusief de 'passieve' leden die niet meer benaderd worden) en pastorale eenheden (adressen/huishoudens). Zeker is dat de wijkgemeente begin februari 2020 bijna 4400 actieve leden kent, waarvan de helft ouder is dan 65 jaar. Deze 4400 actieve leden vormen samen kleine 3000 pastorale eenheden. Zeker is ook dat deze aantallen een **neerwaartse trend** vertonen. Te samen met de **leeftijdsofbouw** zijn dit ongunstige signalen. Bij gebrek aan betere cijfers gaan we uit van een daling van 5% per jaar. Dat betekent ook dat de genoemde aantallen in 2025 23% lager liggen.

Van de 4400 actieve leden bezochten er in januari 2020 per zondag gemiddeld 125 (Abdijkerk), 126 (Bosbeskapel) en 88 (Shalomkerk) één van de drie wekelijkse kerkdiensten. Wij hebben verder geen gegevens over het kerkbezoek, dus we weten niet of mensen frequent (wekelijks, maandelijks) dan wel incidenteel gaan. Voor een groot deel van de 4400 actieve leden behoort het **kerkbezoek dus niet (meer) tot het levensritme**. De indruk bestaat dat de groep kerkgangers in zowel de Abdijkerk als de Shalomkerk verreweg iedere zondag komt. Bij de Bosbeskapel is de indruk dat de groep regelmatige kerkgangers groter is, maar dat een substantieel deel een lagere frequentie hanteert. Daarnaast volgt een groeiende groep gemeenteleden de kerkdienst op afstand.

Van de kleine 3000 pastorale eenheden hebben er 900 een abonnement op Samenklank. Zij krijgen maandelijks informatie over de wijkgemeente in huis. De andere pastorale eenheden krijgen alleen de financiële acties in hun brievenbus.

---

¹ Zie ook de bijlage

Van de kleine 3000 pastorale eenheden namen er in 2019 zegge en schrijven 1215 deel aan de actie kerkbalans. Dat zijn de zogenoemde betalende pastorale eenheden. Dat aantal lag in 2015 nog op 1495. **Hier is sprake van een trendmatige daling, vergelijkbaar met de eveneens zorgwekkende daling van de ledentallen.**

De vele veelsoortige taken in de wijkgemeente liggen bij de vrijwilligers, taakdragers, ambtsdragers en enkele mensen die betaald worden voor hun inzet. Als het gaat om de vrijwilligers, taakdragers en ambtsdragers is het lastig op basis van de locatiegidsen een helder overzicht te maken. Per saldo zal het om enkele honderden mensen gaan die grote, kleine en vaak meerdere taken en verantwoordelijkheden hebben. Wij zien daarbij wel dat vele vrijwilligers bijzonder trouw zijn in het vervullen van hun taak, maar dat zeker de kring van ambtsdragers over de jaren heen klein is. De kring van potentiële ambtsdragers krimpt en vergrijsst. Tenslotte zien wij hier ook dat de aanwas 'vrijwilligers, taakdragers en ambtsdragers' uit jongere generaties gering is, terwijl we kunnen verwachten dat de **uitstroom** van oudere generaties zich zal doorzetten.

Het geschetste beeld is zondermeer somber. Als de trends zich doorzetten dan heeft de wijkgemeente in haar huidige vorm misschien nog ruim tien jaar te gaan. Dat is zeker geen reden om het hoofd in de schoot te leggen, maar het is wel zaak om deze ongemakkelijke feiten onder ogen te zien. Dat werkt ook door in de financiële positie van de wijkgemeente.

Financiën

Het is geen nieuws dat de wijkgemeente al jarenlang werkt met exploitatietekorten. Dat gegeven kwam hoogstens zijdelings ter sprake in de wijkkerkenraad. Dat was binnen de wijk een zaak voor de wijkraad van kerkrentmeesters (met name de penningmeester). Feitelijk lag dat bij het College van Kerkrentmeesters en de Algemene Kerkenraad. De tekorten werden bijna stilzwijgend ten laste gebracht van de wijkreserve en de algemene reserve. De Algemene Kerkenraad heeft in 2019 besloten om de wijkkerkenraden meer te bepalen bij de financiële situatie van de wijkgemeenten. De opdracht om in 2020 beleid te ontwikkelen om toe te werken naar een sluitende begroting in (dan wel na) 2025 was daar het directe gevolg van.

Gegeven de leeftijdsopbouw van de wijkgemeente is het niet verwonderlijk dat circa 80% van de vaste vrijwillige bijdragen opgebracht wordt door de mensen die 65 jaar of ouder zijn. De mensen van 85 jaar en ouder zorgen voor 30% van de financiële bijdragen. Financieel gezien illustreert dit de kwetsbaarheid van de wijkgemeente. Daar tegenover staat het verrassende gegeven dat de gemiddelde bijdrage per betalende eenheid al enkele jaren rond de € 300 ligt, ongeacht de leeftijdscategorie (m.u.v. de enkele mensen jonger dan 20 jaar). Naar verluidt is de spreiding groot, dus grote en kleine gevers.

Kees Ockhuijsen heeft geprobeerd prognoses te maken voor de jaren tot en met 2025. Evenals Hans Bergwerff in een eerdere prognose is hij daarbij uitgegaan van een structurele daling van de bijdragen van de leden van 5% per jaar en van een structurele kostenstijging van 2,5% per jaar. Hij heeft daarbij tevens aangenomen, dat Riemersma en Pronk voorsnog ingevuld zullen worden door twee pastoraal medewerkers (HBO theologen, samen 1 fte) en dat de huidige koster-beheerder van de Bosbeskapeel opgevolgd zal worden door een koster met een kleinere aanstelling. De prognose luidt dat het exploitatietekort zal oplopen van € 140.000 in 2018 naar bijna **€ 300.000** in 2025. De totale kosten zijn in 2025 naar schatting € 682.000.

Dit plaatje roept wel de vraag op of, waar en hoe we op wijkniveau eigenstandig beleid kunnen maken om te komen tot een dekkende begroting in 2025. Aan de **kostenzijde** hebben we van doen met de doorwerking van elders gemaakte afspraken over de verrekening van de kosten voor predikanten, pastoraal werkers, kosters en musici; voor gebouwen en voor centrale en landelijke taken. Forse ingrepen op dat niveau (bezuiniging van drie ton!), zullen naar verwachting het einde van de wijkgemeente versnellen. Aan de **batenzijde** ligt er de uitdaging om de nu al betalende eenheden aan te zetten tot een verhoging van hun bijdragen en om de niet-betalende actieve leden te verleiden om wel te gaan betalen. Ook kan gekeken worden naar betaalde dienstverlening, dus naar het invoeren van tarieven voor specifieke activiteiten. Daarnaast is er de fondsenwereld, maar die is vooral geïnteresseerd in beperkte projecten met een sterk vernieuwend karakter. Het gewone en doorgaande werk maakt daar geen enkele kans, sterker een dergelijk project onttrekt bestaande uren aan het reguliere werk of leidt tot extra kosten. We hebben tenslotte van doen met de **onduidelijke spelregels** met betrekking tot de inzet van het wijkvermogen, het centrale vermogen en het diaconale vermogen voor de exploitatie van de wijkgemeente. Heldere en ruime spelregels om deze vermogens in te zetten om de kosten van de wijkgemeente te dekken, zouden extreme bezuinigingen kunnen voorkomen.

De commissie adviseert om de focus te leggen op de spelregels voor de verrekening van allerhande kosten en de inzet van de diverse reserves, inclusief de opbrengsten van de verkoop van onroerend goed. Dit laatste is – hoe cynisch ook – redelijk, gegeven de beperkte levensverwachting van de Protestantse Gemeente te Den Haag.

Samenvatting mensen en middelen

De menselijke en financiële randvoorwaarden lijken in deze presentatie alle op code oranje te staan. Uiteraard valt er te twisten over de details, maar die twisten zullen niet leiden tot wezenlijk andere inzichten.

Vervolg

Deze tussenrapportage is bedoeld om tot een eerste verkenning van de problemen te komen. In elk geval staat nu al vast, dat er te ingrijpende beslissingen moeten worden genomen om aan de opdracht van de Algemene Kerkenraad te (kunnen) voldoen.

- A. De kerkenraad vraagt de beleidsadviescommissie haar werkzaamheden voort te zetten.
- B. De kerkenraad verzoekt de commissie hierbij in het bijzonder expliciet in te gaan op de financiële spelregels m.b.t. de verdeling van de lasten tussen wijk en centraal en op een verantwoorde inzet van de diverse financiële reserves en de opbrengsten van de verkoop van kerkgebouwen en dienste van de missie van de wijkgemeente.
- C. De kerkenraad geeft deze tussenrapportage vrij voor publicatie (website, artikel in Samenklank) ten einde de gemeente te informeren over het werk in uitvoering.
- D. De kerkenraad meent dat de missie en perspectieven een goede basis vormen voor de voorgaande bezinning op gemeente-zijn in deze tijd en op deze plaats.
- E. Het predikantenteam heeft het voornemen om met een eigen notitie over gemeente-zijn te komen.

Bijlage: Samenvatting van de kwantitatieve gegevens

	Totaal		Prognose 2025
Actieve leden 5/2/20 (kerkelijk bureau)			
0 tot en met 19 jaar oud	118		
20 tot en met 64 jaar oud	1982		
65 jaar en ouder	2222		
Totaal	4343		3361
Pastorale eenheden 5/2/20 (idem)	2907		2249
Kerkgangers januari 2020 (gemiddeld per zondag)	339		261
Abonnees Samenklank	899		692
Betalende pastorale eenheden 2019		Per eenheid	
0 tot en met 19 jaar oud	2	€ 130	
20 tot en met 64 jaar oud	202	€ 290	
65 jaar tot en met 74 jaar oud	272	€ 317	
75 tot en met 84 jaar oud	358	€ 309	
85 jaar en ouder	384	€ 276	
	1218	€ 297	942
Financiële gegevens			
	resultaat		
jaarverslag 2017	- € 87.461		
jaarverslag 2018	-€ 140.000		
Jaarverslag 2019	-€ 136.000		
begroting 2019	-€ 154.763		
begroting 2020	-€ 114.049		-€ 298.531

De gegevens zijn ontleend aan de ledenadministratie, Samenklank, de kerkrentmeesters en de locaties. Daarvoor dank. De achterliggende tabellen (soms uitgesplitst naar locaties en leeftijden) en ook de gegevens over ambtsdragers, taakdragers en vrijwilligers zijn op de vragen bij de commissie. De jaarrekeningen en begrotingen staan op de website van de protestantse gemeente. De financiële prognoses zijn ontleend aan een intern document.